

Marcin Kusy
Starszy radca
Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich

Szanowni Państwo,

W swoim przemówieniu chciałbym podsumować dotychczasowe wykonywanie przez Rzecznika Praw Obywatelskich zadań Krajowego Mechanizmu Prewencji (dalej KMP). Polski Ombudsman wykonuje tę funkcję od 18 stycznia 2008 r. W bieżącym roku został opublikowany pierwszy roczny Raport z działalności KMP w Polsce. Tematyka dzisiejszego panelu stanowi okazję do przedstawienia zasadniczych jego tez.

Tortury są jednym z najsurowszych naruszeń fundamentalnych praw człowieka. Są one powszechnie zakazane w prawie międzynarodowym, niemniej jednak nadal może dochodzić do ich stosowania. Mechanizm regularnych wizytacji miejsc zatrzymań ma więc swój głęboki sens i jest uważany za jeden z najefektywniejszych środków zapobiegania torturom i innym niedozwolonym formom traktowania osób pozbawionych wolności.

Mimo braku odpowiednich środków na wykonywanie nowych zadań przez Rzecznika Praw Obywatelskich, w 2008 r. przeprowadzono 76 wizytacji zapobiegawczych, zaś w roku 2009, do dnia 30 września – 91. Pozwoliły one na sformułowanie wniosków dotyczących stanu przestrzegania praw osób pozbawionych wolności.

Przede wszystkim należy podkreślić, że nie dostrzeżono dotąd sytuacji, które świadczyłyby o stosowaniu tortur na terenie Rzeczypospolitej Polskiej. W różnego rodzaju miejscach zatrzymań, w których przebywają osoby pozbawione wolności, dochodzi jednak do sytuacji, które mogą być uznane za poniżające lub niehumanitarne traktowanie albo karanie. Wiele uwag i zastrzeżeń budzą warunki bytowe, w jakich przebywają osadzeni w jednostkach penitencjarnych. Nie zawsze mogą być one uznane za zapewniające poszanowanie godności ludzkiej. Łączy się to z problemem przeludnienia niektórych jednostek. Zjawisko to nadal stanowi w części zakładów karnych i aresztów śledczych zagrożenie dla realizacji resocjalizacyjnych celów kary

pozbawienia wolności. Niejednokrotnie może prowadzić do naruszenia podstawowych praw człowieka. Jednocześnie brak wystarczających środków finansowych nie pozwala Służbie Więziennej na przeprowadzenie wielu potrzebnych remontów, a architektura najstarszych jednostek penitencjarnych uniemożliwia zabudowę kąpoków sanitarnych, co zapewniałoby poczucie intymności osobom pozbawionym wolności. Funkcjonariusze Służby Więziennej generalnie traktują osoby pozbawione wolności z poszanowaniem ich godności. Zdarzali się jednak i tacy, w stosunku do których osadzeni podnosili zarzuty niedopuszczalnych form traktowania.

W przypadku jednostek dla nieletnich najbardziej niepokojące było niewłaściwe wykorzystanie izby przejściowej, stosowanie niedozwolonych kar, zbiorowe wymierzanie kar dyscyplinarnych oraz ograniczanie dostępu do zajęć na świeżym powietrzu.

W funkcjonowaniu pomieszczeń dla osób zatrzymanych jednostek organizacyjnych Policji stwierdzono nieprawidłowości polegające między innymi na nieinformowaniu zatrzymanych o przysługujących im prawach. Ponadto, często odnotowywano brak odpowiedniego wyposażenia. Podkreślić należy jednak, że zatrzymani nie zgłaszali zasadniczo uwag co do sposobu traktowania przez funkcjonariuszy Policji.

W trakcie wizytacji policyjnych izb dziecka dostrzeżono przedłużające się pobyty wychowanków lub brak podstawy prawnej do ich umieszczania w tego typu placówkach, jak również brak uregulowań określających warunki, jakim powinny odpowiadać policyjne izby dziecka.

W czasie przeprowadzania wizytacji zapobiegawczych ośrodków strzeżonych dla cudzoziemców nie stwierdzono żadnych elementów, które mogą prowadzić do okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania.

Wizytując szpitale psychiatryczne dostrzeżono przede wszystkim problem w respektowaniu obowiązujących przepisów prawa dotyczących stosowania środków przymusu bezpośredniego oraz nieinformowania pacjentów, przebywających w szpitalu psychiatrycznym bez ich zgody, o przyczynach ich przyjęcia i przysługujących im prawach.

Wskazując na przyszłe plany działalności Krajowego Mechanizmu Prewencji należy podkreślić, iż głównym celem jest doprowadzenie do pełnej implementacji Protokołu fakultatywnego do Konwencji ONZ w sprawie zakazu stosowania tortur (...). Zdobyte w 2008 r. doświadczenia pokazują że, wizytacje KMP mają swój głęboki sens i powinny zostać zintensyfikowane. Będzie to jednak możliwe dopiero wówczas, gdy zostaną zapewnione odpowiednie, do wykonywanych zadań, środki finansowe oraz osobowe na działalność Krajowego Mechanizmu Prewencji, a w rezultacie będzie możliwe jego wydzielenie w ramach Biura Rzecznika Praw Obywatelskich i doprowadzenie do regularności wizytacji zapobiegawczych we wszystkich rodzajach miejsc zatrzymań. Jak szybko uda się jednak doprowadzić do powyższych zmian, trudno powiedzieć. Można się spodziewać, że nie nastąpi to w roku 2009, ze względu na niewielkie środki finansowe, jakie zostały przyznane na działalność KMP.

Jednocześnie zachęcam Państwa do zapoznania się z pełnym tekstem „Raportu Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji w roku 2008”. Przedstawia on wnioski z wizytacji, jakie zostały przeprowadzone w okresie od 18 stycznia do 31 grudnia 2008 r., z podziałem na określone typy miejsc zatrzymań. Raport jest wyłożony na stolikach w holu. Jest on również dostępny na stronie internetowej Rzecznika Praw Obywatelskich (www.rpo.gov.pl.) w wersji anglojęzycznej, w zakładce National Preventive Mechanism. Mam nadzieję, że będzie on dla Państwa ciekawym źródłem informacji.

Opracowano w dniu 23 września 2009 r.